

ŘÍZENÍ A REGULACE ZEMĚDĚLSKÉHO PODNIKU

P. Tomšík

PEF, Ústav managementu a marketingu, Vysoká škola zemědělská v Brně, Zemědělská 5, 613 00 Brno, fax (5) 45 21 22 87

Anotace:

Výroba a produktivita práce musí být v zemědělském podniku řízena a regulována. Při hledání optimální velikosti zemědělského hospodářství se živočišnou výrobou můžeme se setkat se dvěma způsoby - agrárním a ekonomickým.

Summary:

In agricultural enterprises production and productivity of labour need to be controlled. To determine the optimum size of farm specialized in animal production, it is necessary consider two main aspects, one based on agrocultural production and the other considering economical factors.

Klíčová slova:

výroba, produktivita práce, řízení, regulace, podnik

Key words:

production, productivity of labour, management, regulation, enterprise

V současném období transformace českého hospodářství se zemědělské i nezemědělské podniky snaží najít optimální velikost, aby vhodným kombinováním výrobních faktorů dosáhly nebo se přiblížily ekonomickému optimu.

Výroba stále zůstává jednou ze tří hlavních fází ekonomiky, protože slouží k uspokojení lidských potřeb a tím i společnosti.

Hledání správných proporcí mezi výrobou a spotřebou je předmětem řízení a regulace podniku nejenom ve vyspělých západních zemích, ale je velice aktuální právě u nás. V následující části příspěvku se budeme zabývat některými možnými přístupy k řízení a regulaci podniku rodinného typu se zaměřením na živočišnou výrobu.

Produktivita

Zlepšení produktivity práce je jednou z charakteristik vývoje průmyslově vyspělých zemí. Přitom i v těchto zemích je produktivita výsledkem podílu hodnoty vyrobených statků a množství času práce k jejich výrobě.

Produkce v hodnotě

Produktivita = -----

Množství faktorů užitých k dosažení
produkce (h)

Protože termíny produktivita a produkce jsou si blízké i zvukově, je vhodné si připomenout, že produkcí mají západní ekonomové zpravidla na mysli:

- . hodnotu toho co bylo vyrobeno
- . aktivitu, která má za cíl zvýšení sumy statků a služeb.

Produktivita a produkce jsou také dvě proměnné, které se mohou vyvíjet v opačném smyslu.

Jestliže se zemědělská produktivita zvyšuje o 20 % a odchod lidí ze zemědělství redukuje aktivní populaci v zemědělství o 50 %, můžeme mít následující možnost. (tab. 1).

Tab. 1

	Období I	Období II	Vývoj
Zemědělská populace	100	50	- 50 %
Produktivita (Výroba na pracovníka)	100	120	+ 20 %
Celková produkce	10 000	6 000	- 40 %

Z předchozího tedy vyplývá, že s poklesem produkce může vzrůstat produktivita. S produktivitou je spojován i souběžný pojem nazývaný Zisk z produktivity. Dosažení zisku z produktivity je možné potom dvěma způsoby:

1. Zisk z produktivity = Nárůst (v čase) produkce dosažený s vymezeným množstvím faktorů.,
2. Zisk z produktivity = Zmenšení (v čase) množství faktorů nezbytných k dosažení dané produkce.

Řízení zemědělských podniků

V západních státech se uvádí, že produktivita práce je omezujícím faktorem ekonomických výkonů mléčných systémů. Práh plného využití rodinné práce kolísá podle zemí. Například v Nizozemí dosahuje okolo 400 000 kg mléka . 1 rok⁻¹ (nebo 60 až 70 dojníc). Překračování tohoto limitu vyvolává nutnost zaměstnat placenou námezdní sílu. V řízení takového podniku je potom snaha dosáhnout maximální produktivity nebo intenzifikace.

Zde jsou viditelné dvě strategie. Na jedné straně Nizozemí s výměrou podniků 25 až 30 ha podmiňující vysokou úroveň produktivity na hektar a na druhé straně Anglie s průměrnou výměrou 60 ha dovolující tolerovat výkonnost na 1 průměrný hektar. Zhruba uprostřed stojí systém Dánska vykazující struktury půdy 30 až 35 ha u mléčných podniků.

Podívejme se pro názornost na dva různé přístupy v řízení a regulaci podniku, které je možno pozorovat ve Francii a Nizozemí.

Ve Francii klade řízení podniku důraz na tzv. " agronomický (zemědělský) základ oproti Nizozemí, které využívá základů " ekonomiky podniku ".

Prvý přístup technickoekonomického řízení podniků živočišné výroby spočívá na principu tzv. agronomického dědictví, které se dá shrnout následujícím způsobem :

- stav zvířat musí zhodnocovat píci vyprodukovanou na hospodářství (princip nezávislého, autonomního hospodářství) a jeho důsledek :

- píce je limitujícím faktorem živočišné produkce přežvýkavců (" agrární" princip) .

Tento přístup řízení odpovídá technickému přístupu nazývaným

" bilance píce ". Potenciální disponibilní píce na hospodářství vymezuje tedy velikost stáda.

Pracovní příjem je druhotným dopadem pocházející z agrárního principu. Rodinná produktivita práce je vymezována dodatečně k agronomickým požadavkům.

Ekonomické parametry vstupují do řízení jako omezení pro zajištění využitelného množství každého faktoru (krmení, koncentráty...) v technické účinnosti, který jim je určen v procesu

výroby. Tento přístup přehlíží cíl - ocenění rodinné práce, ale naopak cílem je spojení prostředků - systém píceinářský s systémem chovu.

V Nizozemí je strategie postavena na opačné logice. Její základy jsou ekonomické a kde práce znovunachází své správné místo.

Změny v řízení se opírají o poznanou normu produktivity práce.

Vše se děje jakoby velikost stáda, které má být dosaženo, byla základním strategickým prvkem, který dovoluje, abychom zhodnotili disponibilní pracovní sílu.

Přiměřenost mezi potřebami zvířat a krmivy v hospodářství je realizováno prostřednictvím nákupu doplňkových krmiv.

Závěrem můžeme shrnout, že uvedené přístupy se liší ve dvou bodech:

1. Odměna za rodinnou práci je prvotním cílem Nizozemí a ve Francii je to výsledek
2. Pícniny jsou základním limitujícím faktorem mléčné produkce ve Francii. V Nizozemí dosažená koncentrace výroby vyvolává téměř plnou zaměstnanost. Pracovní síla rodiny se tedy stává limitujícím faktorem mnohých hospodářství.

Uvedené příklady byly zvoleny z toho důvodu, že se domníváme o jejich možné využitelnosti v našich podmínkách transformace zemědělských podniků.

Některé nově vznikající podniky budou vycházet z principu agrárního a naopak při tvorbě nového podniku, kdy nový majitel není pod vlivem tradice, zvolí si princip ekonomický.